

UDK 323:070 (497.6) "1983/1993"
Izvorni naučni rad

METAMORFOZE PRAZNIKA: OBILJEŽAVANJE PRVOG ZASJEDANJA ZAVNOBiH-a (1983 - 1988 - 1993)

Edin Omerčić

Univerzitet u Sarajevu, Institut za historiju, Bosna i Hercegovina

Autor je u ovom radu na osnovu pisanja sarajevskog lista *Oslobođenje* usporedio na koji se način obilježavao jedan praznik u Bosni i Hercegovini, odnosno kako su se proslavljale "okrugle" godišnjice zasjedanja ZAVNOBiH-a. Kao polazne tačke uzete su tri godine: 1983. kao četrdeseta godišnjica, odnosno prva "okrugla" godišnjica nakon smrti Josipa Broza; potom 1988. godina u kojoj se na čitavom jugoslavenskom prostoru ispoljavala kriza i na kraju 50-ta godišnjica – jubilarno zasjedanje, obilježeno u ratnoj 1993. godini. Cilj istraživanja je sagledati na koji način je obilježavan jedan od državnih praznika i ukazati na promjene kroz koje je prolazilo obilježavanje godišnjica zasjedanja, u jednom relativnom kratkom, ali burnom desetogodišnjem razdoblju u izmijenjenim i potpuno drugačijim političkim okolnostima.

Ključne riječi: ZAVNOBiH, Dan Republike, državni praznik, *Oslobođenje*, godišnjica, Dan državnosti, Armija Republike Bosne i Hercegovine, antifaziizam

U svojevrsnom nacrtu “za pristup istraživanju socijalističkih praznika” Dunja Rihtman Auguštin je zapazila da vrijeme u kojem živimo “ubrzava ne samo metamorfozu nego i kraj socijalističkih praznika”, te da dolazi vrijeme novog tipa praznovanja.¹ U radu će se nastojati, između ostalog, provjeriti ispravnost ove tvrdnje kada je u pitanju bosanskohercegovačko praznovanje Prvog zasjedanja ZAVNOBiH-a. Za pisanje ovog teksta korištena je i analiza Sonje Dujmović koja govori o obilježavanju pedesetogodišnjice *Dana pobjede* prema pisanju sarajevskog Oslobođenja,² u kojem je ponuđen obrazac putem kojeg je moguće sagledati i razmatrati pitanje koje je postavljeno u ovome radu, te ukazati na važnost pripremanja javnog mnijenja za proslavu, zatim ozračja u kojem će se obilježavanje dogoditi, u prvom redu putem medija iz centra moći.³ U ovom radu nastojat će se razmotriti uloga dnevnog lista *Oslobođenje* u ovoj komunikaciji.

Obljetnice ZAVNOBiH-a poklapaju se s godišnjicama dnevnog lista *Oslobođenje*, od 1953. godine zvaničnog organa Socijalističkog saveza radnog naroda Bosne i Hercegovine, a od izbijanja agresije na Bosnu i Hercegovinu i početka rata 1992. godine preimenovan je u nezavisni bosanskohercegovački list. Tokom kratkog razdoblja nakon Prvog zasjedanja ZAVNOBiH-a, *Oslobođenje* je bilo i službeno glasilo *Vijeća*.⁴ Saradnik Instituta, Budimir Miličić je u jednom svom radu primjetio kako “*Oslobođenje*, sa svim svojim osobinama koje karakterišu štampu, predstavlja vrijedan istorijski izvor”.⁵

Prema tome, preko pisanja *Oslobođenja* pokušat će se odgovoriti na postavljeno pitanje – kako je proslavljan, odnosno obilježavan datum Prvog zasjedanja Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Bosne i Hercegovine (ZAVNOBiH-a).

Osnovne karakteristike i razlike kod obilježavanja ovog praznika vidljive su već nakon prvog prelistavanja brojeva *Oslobođenja* iz navedenih godišta. Primjetno je kako se u sva tri slučaja jubilej obilježava na najvišem republičkom, odnosno državnom nivou. Tako su se 1983. godine, od sredine novem-

¹ Rihtman Auguštin D. 1990. 28, 30.

² Dujmović S. 2006. 205-215.

³ Isto. 207.

⁴ Miličić B. 1977. 347.

⁵ Isto. 353.

bra, u sklopu *novembarskih svečanosti*, intenzivno obilježavale i godišnjica zasjedanja AVNOJ-a i ZAVNOBiH-a, s time da je AVNOJ-u posvećeno nešto više pažnje, a ZAVNOBiH je na ljestvici hijerarhijski bio nešto niže. Situacija je 1988. godine bila donekle promijenjena. Praznikovanje *Dana Republike* i ZAVNOBiH-a, odnosno Dana Socijalističke Republike BiH (SR BiH),⁶ je svakako u sjenci “dostojanstvenih” mitingaških dešavanja u Srbiji i na Kosovu. U *Oslobođenju* su oba praznika dobila podjednak prostor, a novinski članci su s razlogom bili ispunjeni dozom zabrinutosti. Krajem ratne 1993. godine, u skladu s mogućnostima i prema ustaljenom običaju u prisustvu preživjelih vijećnika, predstavnika Armije Republike Bosne i Hercegovine, organa vlasti Republike Bosne i Hercegovine i grada Sarajeva, Akademije nauka i umjetnosti BiH, vjerskih zajednica te predstavnika političkih stanaka i udruženja građana obilježena je pedesetogodišnjica zasjedanja ZAVNOBiH-a.⁷

1983. godina: “I grobovi su nam zajednički i istorija nam je zajednička i nade su nam zajedničke”. (Rodoljub Čolaković)

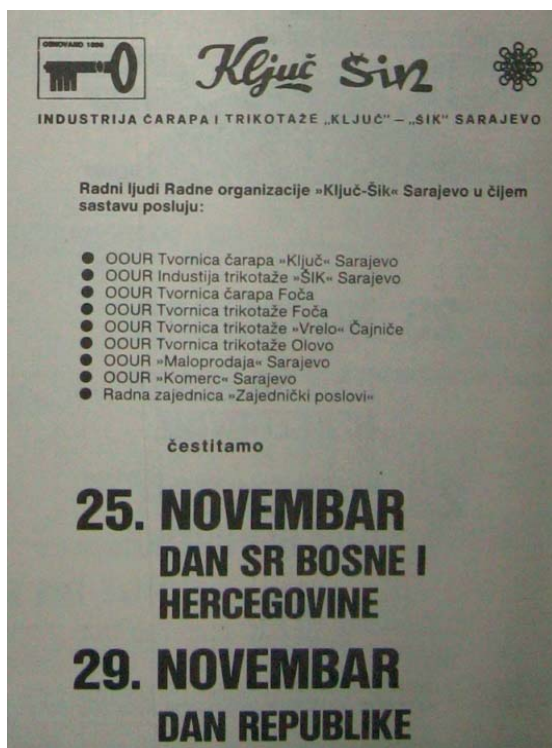
Nekoliko dana pred obilježavanje datuma zasjedanja, *Oslobođenje* je objavilo saopštenje Odbora za obilježavanje 40-godišnjice Prvog zasjedanja ZAVNOBiH-a prema kojem se centralna proslava obilježavanja trebala održati 25. novembra u Kulturno-sportskom centru Skenderija. Planirano je i najavljeno da će na svečanosti prisustvovati tadašnja politička i društvena elita: preživjeli vijećnici sva tri zasjedanja ZAVNOBiH-a, vijećnici AVNOJ-a iz Bosne i Hercegovine, potom delegacije pokrajina, republika i državnog vrha, te članovi državnih organa i društveno-političkih organizacija iz SR Bosne i Hercegovine, istaknuti revolucionari, javni, kulturni i naučni radnici. Za 24. novembar je najavljeno i održavanje svečane sjednice Skupštine opštine i društveno-političkih organizacija u Mrkonjić Gradu.⁸

Među centralnim događajima kojima je obilježena 40-ta godišnjica ZAVNOBiH-a bio je i trodnevni naučni skup pod naslovom *Odluke AVNOJ-a – trajna osnova nacionalne ravnopravnosti, bratstva i jedinstva, samoupravnog*

⁶ 25. novembar se na reklamnom prostoru u *Oslobođenju* neslužbeno čestita kao Dan SR BiH ili u pluralu kao *Novembarski praznici* što se povezuje sa zajedničkim proslavljenjem *Dana Republike* i ZAVNOBiH-a.

⁷ “Ravnopravnost hoće mir”. *Oslobođenje*. Sarajevo, 21. 11. 1993. 8.

⁸ M. P. “Centralna proslava u Sarajevu”. *Oslobođenje*. Sarajevo, 17. 11. 1983. 1.

Izvor: Oslobođenje. Sarajevo 25.10.1983.

zajedništva, razvoja i napretka naroda i narodnosti Jugoslavije u organizaciji Instituta za proučavanje nacionalnih odnosa Marksističkog studijskog centra CK SK BiH “Veljko Vlahović” iz Sarajeva, održan od 16. do 18. novembra, u Skupštini SR BiH. Na skupu je referate podnijelo oko 150 učesnika. Analizirani su glavni tokovi društvenog, ekonomskog i kulturnog života. Skup je za cilj imao da “doprinese istorijskom osmišljavanju savremenih procesa i snagom marksističke misli ponudi cjelovitu viziju pređenog puta,” od 1943. do 1983. godine. U uvodnim referatima bilo je govora o nacionalnom pitanju, stvaranju jugoslovenske zajednice, a elaboriran je i odnos klase, nacije i države.⁹ Hamdija Pozderac je u svome referatu naglasio kako “Revolucionarna, avnojska dostignuća i iskustva pokazuju da nijedan naš narod nije mogao niti može riješiti suštinska pitanja egzistencije u okviru svojih zatvorenih uskih

⁹ Isto. “Odluke koje opredjeljuju budućnost”.

konceptija, zatvarajući se u sebe. (...) Zato opštejugoslovensko zajedništvo na avnojskim principima i zasadima nije nikakva apstrakcija. (...) Ono je plod revolucionarne borbe i njena tekovina, to je sam život – stvarnost našeg društvenog bića (...).¹⁰ Dušan Dragosavac je u tom pravcu istakao ulogu, važnost, značaj i potrebu da se Savez komunista bori protiv dominacije, unitarizma, separatizma i iredentizma, kao ideja koje ne vode rješavanju međunacionalnih pitanja i problema.¹¹ *Oslobođenje* na svojim stranicama je naglasilo težnju na “marksističkom vrednovanju avnojskog puta”, odnosno organizator proslave se nastoji, pa makar i nominalno držati tog “marksističkog” diskursa njegujući internacionalne, “opštejugoslavenske” vrijednosti. Istaknutu ulogu na skupu, veliku pažnju i interes javnosti imala je Sekcija za istoriju. Historičar Branko Petranović osvrnuo se na sazivanje Drugog zasjedanja AVNOJ-a i na oktobarsku sjednicu Politbira, koja je prethodila samom zasjedanju. O priprema za zasjedanje i o načinu prenošenja vijesti koje se tiču odluka donesenih na zasjedanju govorio je Mehmedalija Bojić. Enver Redžić je ponudio jedan “koncizan istorijski presjek pod naslovom *Jugoslovenska misao i AVNOJ.*” O odnosu Saveznika prema Jugoslaviji i njihovim reakcijama prema donesenim odlukama na zasjedanju AVNOJ-a govorili su Vojmir Kljaković i Dušan Biber. Između ostalog, konstatirano je da iako je od održavanja skupa prošlo 40 godina, historijska nauka nije utvrdila sve činjenice i hronologiju događaja vezanu za AVNOJ, kao i da su pojedina pitanja u historiografiji tretirana tendenciozno, fragmentarno ili nedovoljno objektivno čime se u svom referatu pozabavio Koča Jončić.¹²

Oslobođenje je povodom 40-godišnjice ZAVNOBiH-a putem feljtona prenosilo već ranije (iz decembra 1943.) objavljene tekstove: Skendera Kulenovića pod naslovom *Bosna i Hercegovina prvi put slobodno vijeća* i tekst Hamze Bakšića o ZAVNOBiH-u. Također, pažnja je bila posvećena i *Nagradi lista Oslobođenje* koja je 1983. godine dodijeljena Ismetu Mujezinoviću te priznanjima za doprinos razvitku Bosne i Hercegovine – *Nagradi ZAVNOBiH-a.*¹³

¹⁰ Isto. 1. i 3.

¹¹ Isto. 3.

¹² Isto. 2. Prema pisanju *Oslobođenja* referate su na *Sekciji za istoriju* pročitali i Zdravko Antić, Čedomir Štrbac, Ma Sipu, Marin Vidovšek i Vjenceslav Glišić. Na skupu zasjedano je na *Sekciji za društveno-ekonomske odnose* i na *Sekciji za kulturu*.

¹³ O nagradi ZAVNOBiH-a vidi članak Aide Ličina Ramić u ovom broju časopisa.

Ova četrdeseta godišnjica Prvog zasjedanja bila je obilježena nizom manifestacija, a centralna proslava “u znaku tog jubileja i u znaku revolucionarnih tekovina”, održana je 25. novembra u Domu mladih Kulturno-sportskog centra Skenderija. Cilj proslave i manifestacije *Dana SR Bosne i Hercegovine* bio je “dalje njegovanje i razvijanje borbenih i revolucionarnih tradicija i tekovina naroda i narodnosti” i “iskazivanje i potvrđivanje kontinuiteta socijalističke revolucije”.¹⁴ *Oslobođenje* je u skladu s pripremama i kreiranjem počudnog ozračja izvjestilo kako se u aktivnostima i manifestacijama putem kojih bi se afirmirale spomenute tekovine trebalo obezbijediti suštinsku “povezanost obilježavanja jubileja Prvog zasjedanja ZAVNOBiH-a i AVNOJ-a, radi cjelovitog sagledavanja kontinuiteta razvoja narodne vlasti, federativnog uređenja, dosadašnjeg socijalističkog razvoja i narednih zadataka u razvoju naše socijalističke samoupravne zajednice”. Dalje se naglašavalo kako obilježavanje 40-te godišnjice “treba da ima, prije svega, radni karakter i da podstiče organizovane socijalističke snage u izvršavanju zadataka”, ranije utvrđenih. Zatim, ukazivano je na potrebu za širokim angažmanom svih političkih snaga – od Socijalističkog saveza preko Saveza sindikata do Saveza socijalističke omladine, odnosno, da se “razvije što šira aktivnost” radi obilježavanja godišnjice, i to putem održavanja akademija, predavanja, časova historije i slično. U vezi s tim, spomenuti Odbor je istaknuo poseban značaj odgojnog, obrazovnog i idejno-političkog utjecaja na omladinu kako bi se mladoj generaciji omogućilo “svestrano sagledavanje oba ova istorijska događaja”.¹⁵ *Oslobođenje*, kao medij i Odbor za obilježavanje kao centar moći su u ovom slučaju organiziranja i održavanja proslave sinkronizirano i uspješno djelovali.

Posebna pažnja u *Oslobođenju* bila je posvećena odnosu prema Josipu Brozu Titu i njegovanju ovog datuma u Bosni i Hercegovini. Delegacija SR Bosne i Hercegovine položila je tim povodom cvijeće na Titov grob. Isto tako se na stranicama *Oslobođenja* njegovao kult narodnih heroja, poštovali su se simboli i legende narodnooslobodilačke borbe, radnička postignuća, socijalistička revolucija i spomenička baština Bosne i Hercegovine.

¹⁴ M.P. “U znaku revolucionarnih tekovina”. *Oslobođenje*. Sarajevo, 21. 11. 1983. 3.

¹⁵ Isto.

1988. godina: “Mi topove čistimo, mi topove hranimo, oni su nam potrebni, da se njima branimo”. (Oliver Dragojević)

Obilježavanje 45-te godišnjice od Prvog zasjedanja ZAVNOBiH-a, 1988. godine, proteklo je u sjeni višednevnih masovnih mitinga u Beogradu i Prištini, ali i donošenja, odnosno proglašenja amandmana na Ustav SFRJ. *Oslobođenje* je svojim pisanjem u znatno manjem obimu propagandno djelovalo. U vijestima, koje su donosili novinari *Oslobođenja*, nisu koristili futur, odnosno nisu pisali (za razliku od vijesti iz 1983.) o planovima i namjerama održavanja i načinima obilježavanja 45-te obljetnice. Kao novina, pokazalo se da je službeno glasilo *Oslobođenje* izgubilo ulogu glasnika u komunikaciji između centra moći i javnosti, te je u ovom slučaju postalo puko sredstvo informiranja

Izvor: Ninković Đ. *Oslobođenje*. Sarajevo: 27. 11. 1988. 1.

o događajima koji su se već dogodili, što se može ilustrirati putem nekoliko primjera. Nije na odmet primjetiti kako je za razliku od pisanja iz 1983. godine, kada je 25. novembar, kao što je napomenuto, bio obilježavan kao *Dan SR Bosne i Hercegovine*, na stranicama *Oslobođenja* iz 1988. postao *Dan državnosti SR BiH*. S obzirom na društvenu krizu, pomalo je bio ironičan savjet da se praznični dani provedu u rekreaciji i skijanju na planinama u Bosni i Hercegovini, u sklopu “tradicionalnog pohoda *Stazama vjećnika AVNOJ-a*” ili u ino-

zemstvu. Svečanost uručivanja nagrada ZAVNOBiH-a dobitnicima upriličena je u Skupštini SR Bosne i Hercegovine. «Povodom državnog praznika SR BiH» republička delegacija posjetila je Kuću cveća, a *Oslobođenje* je prenijelo i poruku koju je ova delegacija upisala u spomen knjigu, u kojoj, između ostalog, stoji kako narodi i narodnosti SR Bosne i Hercegovine “obilježavajući državni praznik SR BiH – 25. novembar, izražavaju duboko poštovanje prema Josipu Brozu Titu, tvorcu svih naših pobjeda u ratu i miru. (...) najvećem sinu naše revolucije, čvrsti smo i odlučni da i dalje bogatimo i razvijamo njegovo i naše revolucionarno djelo”.¹⁶ Državni praznik je u Bosni i Hercegovini obilježen “svečano i radno”, a “najsvečanije je, naravno, bilo u gradovima i općinama gdje su povodom 25. novembra u pogon pušteni novi proizvodni pogoni koji će omogućiti posao mladim, nezaposlenim kadrovima”.¹⁷ Međutim, postojala je potpuna opreka između forme naslova i sadržaja teksta o obilježavanju praznika u “ova krizna vremena” otvaranjem novih pogona i tvornica. *Oslobođenje* je izvjestilo o obilježavanju praznika u Mrkonjić Gradu, Foči, Maglaju, Tuzli, Doboju, Srebreniku, Mostaru, Busovači, Varešu, Tesliću, Jajcu i Rogatici. Čitanjem novinarskih izvještaja iz navedenih bosanskohercegovačkih gradova stječe se utisak “napuhavanja” rezultata “borbe” radnih ljudi i građana. U tekstu stoji kako je zapravo u Foči, naprimjer, otvoreno ribogojilište i mrijestilište, u Maglaju se kao i u Tuzli rekonstruiraju i donekle unapređuju postojeća industrijska postrojenja koja imaju omogućiti “potpuno korišćenje kompleksa za proizvodnju toluenblizacijata (TBI) vrlo skupog i traženog proizvoda na svjetskom tržištu”; u Busovači je zahvaljujući dobrovoljnim priložima otvorena pošta i ambulanta, dok je u Tesliću pušten u rad pogon za proizvodnju naramenica.¹⁸ Istim povodom su na Spomen-parku Vraca u Sarajevu, uz vojne počasti, delagati SR BiH, grada i JNA, položili vijence s cvijećem. Praznik je na prigodan način obilježen u svim sarajevskim općinama.¹⁹ Održani su časovi historije, svečane sjednice i akademije, prijem u Titove pionire, otkrivane spomen-ploče, uručivane nagrade itd., što nam zapravo pokazuje kako se obilježavanje dvaju datuma, *Dana Republike* i 25. novembra – ispreplitalo, odnosno

¹⁶ “Delegacija SRBiH u Kući cvijeća”. *Oslobođenje*. Sarajevo, 26. 11. 1988. 1.

¹⁷ “Novi pogoni i tvornice”. *Oslobođenje*. Sarajevo, 26. 11. 1988. 5.

¹⁸ Isto.

¹⁹ Isto. 12.

“utopilo” i slavilo kao jedan praznik, odnosno pretvaralo u praznikovanje od nekoliko neradnih dana.

1993. godina: Jubilej – Teže nego 1943?

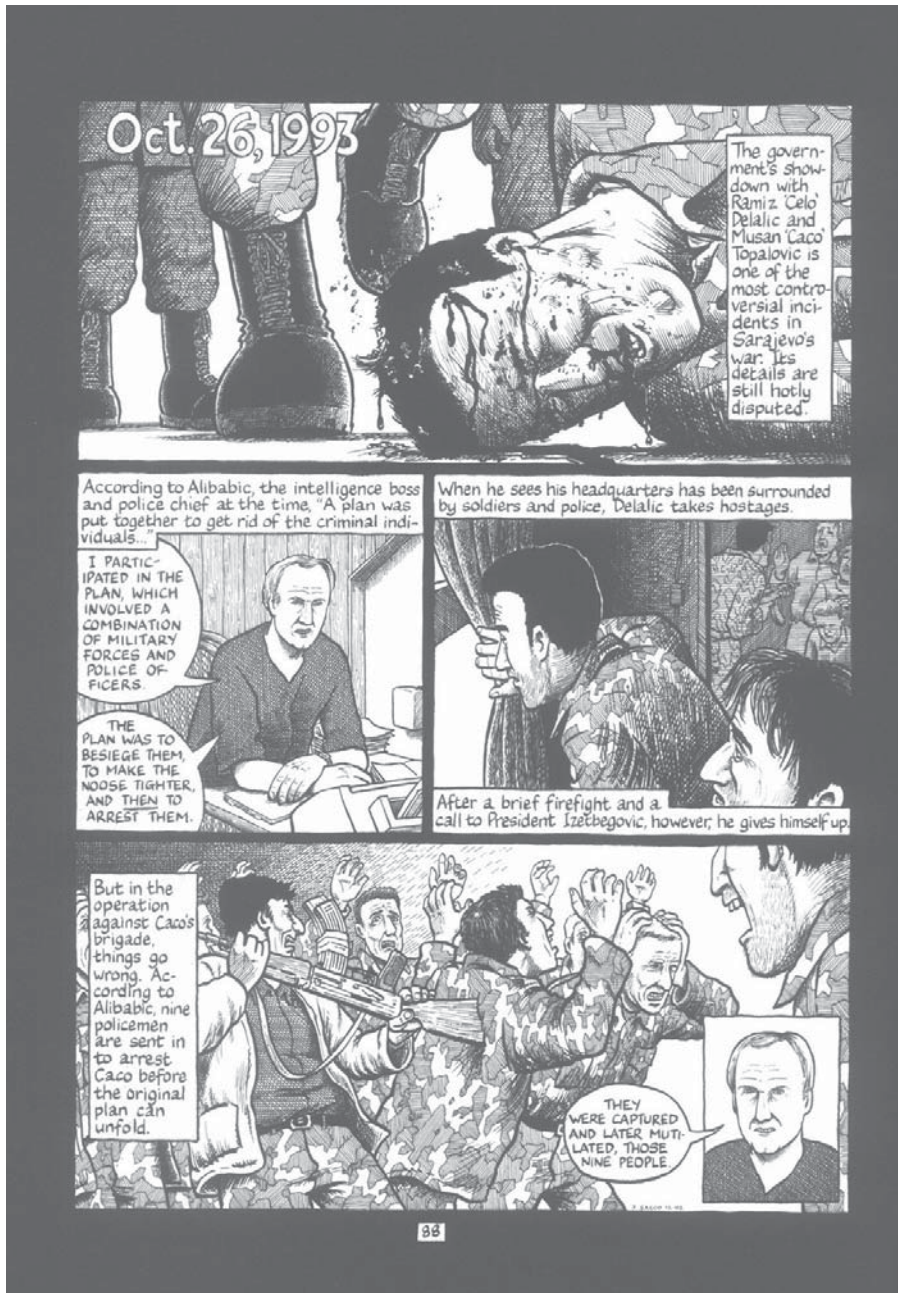
Svakodnevnica u Bosni i Hercegovini je krajem 1993. godine obilježena granatiranjima, stradanjem stanovništva, glađu, svakodnevnom borbom za nabavkom ogrijeva i vode. Agencijske vijesti javljale su o pripremanju novih ofanziva Vojske Republike Srpske i dolasku novih, svježih dobrovoljačkih snaga iz Srbije na područje istočne Bosne. Sudbina Bosne i Hercegovine bila je neizvjesna. Kritična situacija može biti plastičnije dočarana riječima predsjednika Predsjedništva Bosne i Hercegovine koji je na sjednici, neposredno nakon obilježavanja jubileja rekao: “Najradije danas, (...) iznio bih sve skupa ovo na referendum i rekao – evo vidite, postoje ovakve mogućnosti da ili ne? (...) Ne znamo mi. Ja imam običaj često ponavljati na ovim razgovorima da se u BiH sve izvrnilo, sve se okrenulo. Bosna nije ono što je prije bila. (...) Prema tome, skale vrijednosti ništa ne vrijedi to. Sve je propalo. Prema tome, treba ponovo opipati šta je to Bosna, šta je od Bosne ostalo. Demografski, politički, moralno – šta je to ostalo. I pitati tu novu Bosnu šta hoće. Bosna nije ono što je bila prije pet godina da znate. Ja bih volio da jeste. Ja sam volio onu Bosnu. Za mene je to što ja zovem lijepo lice Bosne. Ovo novo lice je puno brazgotina. Ali eto, preživjela je isto kao neka draga osoba koja je preživjela neki saobraćajni udes. Pa ti sad vidiš da je živa, hvala Bogu, ali pogledaš lice, nagrđeno dibidus. E, takvo je lice Bosne. Ali je ostala živa. Nije ona Bosna o tome se radi?”²⁰

Jedini faktor koji je krajem 1993. mogao učvrstiti poziciju bosanskohercegovačke delegacije u mirovnim pregovorima bila je Armija Republike Bosne i Hercegovine koja još uvijek nije bila zrela vojna sila, ali je stekla samopouzdanje unatoč očajnom položaju u kojem je bila tokom 1993. godine,²¹ budući je ratovala protiv (najmanje) dva neprijatelja. Nakon raščišćavanja s kriminalom i sređivanja unutrašnjeg stanja stvorene su pretpostavke da ista bude doista organizirana, disciplinirana i realna vojna snaga.²²

²⁰ Magnetofonski snimak sa redovne sjednice Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine održane dana 15. decembra 1993. godine, 5.

²¹ CIA. 2002. 207.

²² Tomić M. “Ponovno partizani ili...”. *Oslobođenje*. Sarajevo, 25. 11. 1993. 4.

Izvor: Sacco J. 2003. 88.

U ovakvom ambijentu je iznađena mogućnost obilježavanja 50-te godišnjice Prvog zasjedanja. Jubilej je obilježen održavanjem svečane akademije i koncerta u Kamernom teatru 55, o kojoj je pisalo sarajevsko ratno *Oslobođenje* u pet novinskih članaka i reportaža. Na početku svečanosti je minutom šutnje odana počast borcima palim u NOR-u 1941-1945. i palim borcima iz redova Armije Republike Bosne i Hercegovine, kao i svim civilnim žrtvama rata koji je od 1992. bjesnio Bosnom i Hercegovinom. Učešće u organiziranju akademije uzeo je i gradski odbor SUBNOR-a, čiji je predsjednik Vaso Radić izrazio zadovoljstvo zbog toga što su vlasti odlučile obilježiti “značajan datum naše istorije”.²³ Akademik i jedan od vijećnika, historičar Enver Redžić je tom prilikom rekao: “Mir smo imali 45 godina bez demokratije, a sada imamo rat i naciokratije, a samo mir otvara pretpostavke za stabilnu Bosnu i Hercegovinu”.²⁴ Sa svečanosti je borcima Armije Republike Bosne i Hercegovine upućena poruka da istraju u borbi protiv daleko nadmoćnijeg neprijatelja, a UN-u da poduzmu odlučnije akcije koje za cilj imaju zaustavljanje ratnih dešavanja prije nadolazeće zime. Pošta poginulim oslobodiocima Sarajeva i žrtvama fašističkog terora odata je polaganjem cvijeća kod Vječne vatre i u “Ulici Prkosa”.

Karakteristike obilježavanja jubileja bile su povezivanje antifašističke narodnooslobodilačke borbe 1941-1945. s borbom Armije Republike Bosne i Hercegovine, 1992.-1993. “za opstanak cjelovite Bosne i Hercegovine u kojoj će ravnopravno živjeti Muslimani, Srbi i Hrvati i svi ostali narodi”. Do prvih formalno-sadržajnih promjena u ceremoniji obilježavanja novembarskih praznika došlo je promjenom političkog sistema tokom ranih devedesetih. U 1993. godini je prilikom obilježavanja 25. novembra potpuno izostavljen ceremonijalni karakter obilježavanja *Dana Republike* koje je u razdoblju do izbijanja agresije na Bosnu i Hercegovinu išlo “u paketu” kao što je ranije pokazano u ovom radu.

Zaključna razmatranja

Erozijom političkog sistema, od smrti Josipa Broza, pa tokom osamdesetih godina, preko raspada SFRJ do 1993. godine i 50-te godišnjice je i samo pisanje dnevno-političke socijalističke novine, *Oslobođenja*, o obilježavanju Prvog zasjedanja ZAVNOBiH-a tokom godina gubilo marksističko-komunističku

²³ “Ravnopravnost hoće mir”. *Oslobođenje*. Sarajevo, 21. 11. 1993. 8.

²⁴ Isto.

formu, ali i sadržaj. Zadržan je, samo formalno, socijalistički diskurs. Praznik je vjerovatno i prije 1988. poprimio državotvorni karakter, kojeg formalno pravno dobija tek 1995. godine, kada se imenuje Danom državnosti Bosne i Hercegovine. Kroz čitavo vrijeme od 1983. do 1993. forma praznovanja imala je antifašistički karakter koji je naročito naglašen tokom i nakon agresije na Bosnu i Hercegovinu.

IZVORI I LITERATURA

IZVORI

a. Neobjavljeni izvori

U posjedu autora

- Magnetofonski snimak sa redovne sjednice Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine održane dana 15. decembra 1993. godine

b. Štampa

- *Oslobođenje*, Sarajevo

LITERATURA

a. Knjige

- Central Intelligence Agency. 2002. *Balkan Battlegrounds: A Military History of the Yugoslav Conflict, 1990-1995, Volume I*. Washington, DC: Central Intelligence Agency, Office of Russian and European Analysis.

b. Članci

- Dujmović S. 2006. “Dan pobjede prema sarajevskom ratnom *Oslobođenju* 1995. godine – šta nam kazuje jedna proslava?” u: *60 godina od završetka Drugog svjetskog rata: kako se sjećati 1945. godine – zbornik radova*. Sarajevo: Institut za istoriju. 205-215.
- Miličić B. 1977. “List Oslobođenje kao istorijski izvor”. u: *Prilozi*, god. XIII, br. 13. Sarajevo: Institut za istoriju. 346-354.

- Rihtman Auguštin D. 1990. "Metamorfoza socijalističkih praznika". *Narodna umjetnost – hrvatski časopis za etnologiju i folkloristiku*, Vol. 27., No. 1. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku. 21-32.

c. Strip

- Sacco J. 2003. *The Fixer, A Story from Sarajevo*. Montreal: Drawn and Quaterly.

Summary

THE METAMORPHOSIS OF HOLIDAYS: THE MARKING OF THE FIRST SESSION OF ZAVNOBiH (1983-1988-1993)

Through the writing of Sarajevo's newspaper *Oslobođenje* the author compared the mode of celebration of a statehood holiday in Bosnia and Herzegovina. As a case study he took the celebration of the 25th of November during the three years: in 1983, 1988 and 1993 (40th, 45th and the 50th jubilee anniversary). On that date during the Second World War in 1943 the Regional Anti-Fascist Council for the People's Liberation of Bosnia and Herzegovina (ZAVNOBiH) took place in Mrkonjić Grad (Varcar Vakuf). The purpose of this paper is to perceive the mode of celebrating the 25th of November and to show the changes which the ceremony of celebration went through in the different political circumstances, from 1983, after Tito's death, across the years of crises and the breakdown of Yugoslavia, until the year of 1993, in which the war was raging all over Bosnia and Herzegovina. Among those years the writing of *Oslobođenje* newspaper lost the Marxist-Communists form and contents. Socialistic discourse was kept. Trough all those years the form of celebration had an anti-fascist character which is particularly emphasized during the war in Bosnia and Herzegovina from 1992 to 1995.

Key words: Regional Anti-Fascist Council for the People's Liberation of Bosnia and Herzegovina, The Day of the Republic, Statehood Holiday, *Oslobođenje*, Anniversary, Army of the Republic of Bosnia and Herzegovina, antifascism

(Translated by author)